

MOMENTE DIN ISTORIA MUZEULUI DIN SF. GHEORGHE — PLEDOARIE PENTRU NECESITATEA ADAPTĂRII LA CERINȚELE VREMII

IOAN LĂCĂTUȘU

De-a lungul celor 115 ani de existență. Muzeul din Sfântu Gheorghe, județul Covasna, a devenit una din cele mai de seamă instituții muzeale din Transilvania, impunându-se în peisajul științific al țării prin valoarea exponatelor sale și prin activitatea de cercetare desfășurată indeosebi de László Ferenc, Csutak Vilmos și Székely Zoltán.

În momentele cruciale ale existenței sale, muzeul a avut conducători pe măsură și a beneficiat de atenția și sprijinul unor personalități marcante ale României. La câteva asemenea momente ne propunem să stăruim în continuare.

Aflat în cunoscuta stațiune balneară Vâlcele (situată la 10 km de Sf. Gheorghe) prințul moștenitor al tronului României, Ferdinand de Hohenzolern, vizitează în 1912 Muzeul din Sfântu Gheorghe rămânând plăcut impresionat de bogăția și valoarea colecțiilor muzeale¹.

Peste patru ani, când trupele române au eliberat sud-estul Transilvaniei, Ferdinand, devenit între timp rege, a trimis pe unul din sfetnicii săi apropiați — ALEXANDRU ȚIGARA SAMURCAȘ — cu imputernicirea de a instala o gardă militară care să ocrotească colecțiile ce începuseră a fi descompletate. După retragerea trupelor române, guvernul maghiar a trimis pe căi diplomatice, suveranului român, o scrisoare de mulțumire, în care se exprima recunoștința pentru salvarea patrimoniului muzeului, scrisoare ce se păstrează în arhiva Muzeului din Sf. Gheorghe. După înfăptuirea României Mari, regele Ferdinand, a vizitat din nou

Muzeul din Sf. Gheorghe, la începutul lunii august 1920, de data aceasta în noul său sediu — clădire monumentală proiectată de arhitectul scriitor Koos Karoly, care deși fusese terminată în 1913, nu a putut fi amenajată pentru public, deoarece în timpul primului război mondial a funcționat ca spital militar.

În soluționarea multiplelor probleme și depășirea numeroaselor greutăți impuse de organizarea și amenajarea muzeului, în perioada ce a urmat încheierii primului război mondial, Muzeul din Sf. Gheorghe a fost nemijlocit și eficient sprijinit de Alexandru Țigara Sarmucaș. În Memoriul adresat Tribunalului Județean Trei-scaune, aflat la dosarul de recunoaștere ca persoană juridică a instituției din august 1924, făcându-se referiri la acest sprijin se menționează: „*Națiunea secuiască și muzeul mulțumește înainte de toate d-lui inspector general al muzeelor ȚIGARA-SAMURCAȘ care în timpurile cele mai critice a supravegheat asupra muzeului cu îngrijirea unui savant adânc și cu iubirea unui om de cultură europeană*”². La rândul său, inspectorul general al muzeelor Al. Țigara-Samurcaș, participând la manifestările organizate în 1929 cu ocazia semicentenarului muzeului, adresă cuvinte de laudă conducătorilor muzeului, care „*îmbărbătați de înaltă apreciere a colecțiilor lor, au știut de la început să se adapteze vremurilor noi. Sfaturile ce li s-au dat cu prilejul inspecțiilor au fost totdeauna urmate, iar subvențiile acordate, minime, din cauza numeroaselor instituții similare, ce trebuiau*

deopotrivă ajutate, punându-se colecțiile cât mai larg în serviciul vizitatorilor prin etichete trilingue"³.

De o atenție cu totul deosebită și de un sprijin constant și de o mare valoare a beneficiat Muzeul din Sf. Gheorghe din partea lui Vasile Pârvan. Cunoscutul arheolog Ferenc László, care timp de un sfert de veac (1901—1925) a fost custode al muzeului, a efectuat, între anii 1907—1913, cercetările arheologice de la Ariușd, publicând renumitele saje descoperiri. În situația grea de după primul război mondial, „nu numai reluarea săpăturilor îi părea lui László de nerealizat, dar — din lipsa unei reviste de specialitate — chiar și continuarea publicării, în condiții corespunzătoare, a descoperirilor din companiile anterioare”⁴. Atât continuarea cercetărilor cât și publicarea rezultatelor acestora au fost posibile însă datorită intervențiilor lui Vasile Pârvan. S-a reușit astfel ca „din fondurile încă foarte modeste, puse la dispoziția cercetărilor arheologice din România, ... ministru cultelor și artelor Al. Lepețatu — care în vara anului 1924 a făcut o inspecție oficială la Muzeul din Sf. Gheorghe — să repartizeze suma de 50 000 lei pentru săpăturile din anul 1925”⁵.

Atunci când a început să pregătească editarea revistei „Dacia”, Vasile Pârvan a solicitat și colaborarea cu Ferenc László la realizarea primului volum.

În scrisoarea de condoleanțe adresată de Vasile Pârvan, din București, în 20 septembrie 1925, secretarul general al Academiei Române și directorul Muzeului Național din București, arată: „Cu adâncă durere de rău de abia astăzi Duminică am luat cunoștință de pierderea ireparabilă a eminentului profesor și arheolog care a fost prea stimatul nostru colaborator Dr. Francisc László. Chiar alaltăieri când László nu mai era printre noi, eu am făcut elogiul operei sale în Academia Română... Din partea noastră, — ținea să precizeze marele savant V. Pârvan — noi vom publica nu numai studiul ce mult regretatul ni-l trimisese pentru revista „Dacia”, despre vasele de la Ariușd, la loc de onoare, dar vom scrie și necrologul pe care defunctul l-a meritat prin frumosa sa activitate pe terenul Arheologiei preistorice și-i vom păstra o amintire neștearsă”⁶.

De fapt, participarea la circuitul vieții culturale și științifice a României interbelice caracterizează întreaga activitate a Muzeului din Sf. Gheorghe. Instituția se bucura de o binemeritată apreciere din partea publicului larg și a specialiștilor.

Vizitând muzeul, Grigore Antipa consemnează: „Aici am găsit un foarte bogat material asupra etnografiei secuilor — care tocmai dovedește o mare asemănare și deci o veche comunitate de viață cu românii — și o serie de cercetări arheologice de primă ordine”⁷.

Începând cu 1 iulie 1949 muzeul a devenit instituție de stat. Prin grija organelor tutelare, muzeul a primit fonduri însemnate pentru reparații capitale, iar în 1979 cu ocazia sărbătoririi centenarului instituției, a fost construit — din fondurile centralizate ale statului — un nou corp de clădire, cu respectarea arhitecturii originale. Continuând tradiția înaintașilor, valorosul arheolog și istoric dr. Székely Zoltán, aflat la conducerea muzeului aproape o jumătate de veac (1945—1990) a întreprins numeroase cercetări arheologice prin extinderea temelor și problematicii cercetărilor, de la neolitic la secolele V—VI și VII—X și evidențierea unor importante aspecte ale populației băștinașe din ășezările sud-estului Transilvaniei. Referindu-se la această activitate, academicianul Ion Nestor, în 1969, regreta că nu putea fi prezent la sărbătorirea a 90 de ani de existență a Muzeului din Sf. Gheorghe și ruga să fie „socotit totuși prezent cu cât nu numai că fac parte din școala arheologică creată de Vasile Pârvan, a cărui colaborare cu fostul director al Muzeului din Sf. Gheorghe și inițiator al săpăturilor de la Ariușd, László Ferenc, reprezintă una din cele mai importante momente din istoria arheologiei românești, dar mi-a fost deasupra hărăzit să reiau eu însumi această prețioasă tradiție și să stabilesc de un număr apreciabil de ani o strânsă și principală colaborare cu actualul director al acestui muzeu, valorosul arheolog și istoric — și prieten — dr. Székely Zoltán”⁸. Cu aceeași ocazie prof. dr. doc. M. Petrescu Dimbovița, din partea Filialei Iași a Academiei și Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” din marele centru universitar

ieșean, aprecia în termeni elogioși „rezultatele cercetărilor arheologice obținute în ultimii douăzeci de ani de către prietenul și colegul nostru Székely Zoltán, privitoare la istoria veche a acestei regiuni, din neolitic și până în perioada prefeudală inclusiv”⁹.

Bineînțeles că, la fel ca și celelalte instituții de profil din țară, și Muzeul din Sf. Gheorghe a „beneficiat” de „indicații prețioase”, de expoziții privind „epoca de aur”, de exagerări și denaturări, de ingerințe ale activității politice în munca cultural-științifică ș.a. Dar oare justifică toate acestea evoluția Muzeului din Sf. Gheorghe după decembrie 1989? Răspunsul este, categoric, nu!

Preocuparea pentru reinnodarea unor tradiții, revenirea la denumirea pe care instituția a purtat-o între anii 1882—1949 — Muzeul Național Secuiesc — perioadă în care funcționarea instituției nu a fost susținută de la bugetul statului, nu pot justifica atitudinea de indiferență față de interesele și aspirațiile firești ale populației românești din județ. Strădaniile pentru punerea în valoare a istoriei și culturii a 75% din populația județului nu trebuie să se facă în dauna și cu lezarea demnității celorlalți 25% din locuitorii săi și în fond a tuturor românilor. De fapt nu numai istoria, cultura, civilizația și tradițiile populației maghiare (secuiești) din județul Covasna au fost afectate în regimul trecut, ci și ale românilor din această parte de țară. Poate că mai mult ca în alte județe, unele aspecte de fond ale evoluției comunităților românești din sud-estul Transilvaniei, considerate probleme „gingașe”, au fost tratate cu „discreție” sau pur și simplu nu au făcut obiectul cercetărilor științifice. În susținerea acestei afirmații există ne-numărate argumente. Să amintim doar numeroasele lucrări și studii apărute la editura „Kriterion” și în publicațiile științifice și culturale din țară, având ca tematică cele mai diverse aspecte ale populației secuiești și maghiare din sud-estul Transilvaniei și numărul extrem de redus al celor referitoare la românii din „secuime”.

În județ au funcționat înainte de 1989 Muzeul breslelor din Tg. Secuiesc, cel

sătesc din Cernat, casa memorială Benedek Elek din Bățanii Mici, dar nici o unitate muzeală în cunoscutele zone etnografice românești din localitățile situate în curbura interioară a Carpaților și depresiunea „Buzăului Ardelean” (de la Brețcu și Covasna până la Întosura-Buzăului) sau dedicată vreuncea dintre personalitățile românești locale.

Într-o zonă atât de bogată în vestigii preistorice, dacice, romane și medievale și în care comunitățile românești au avut nu de puține ori o evoluție sinuoasă, sunt necesare — o dată cu continuarea cercetărilor arheologice — efectuarea de noi cercetări istorice, etnografice, filologice, demografice, sociologice ș.a. Savantul clujean Ion I. Russu, în cunoscuta sa lucrare „Românii și Secuiei”, trasează un program al cercetărilor viitoare din sud-estul Transilvaniei, care să ofere „adevărată istorie a așezărilor și a populației din zonă”, pledând în acest sens pentru „o amplă cercetare monografică, ce să fie precedată de alte anchete amănunțite locale. Pentru realizarea obiectivelor enunțate se recomandă cercetarea pe localități a informațiilor mai vechi documentare și statistice, a indicațiilor din sematismele bisericesti, a cărților vechi și a manuscriselor, a bisericilor, clopotnițelor, porților, caselor, cimitirelor, a antroponimicii și toponimicii (pe baza urbarilor, conscripțiilor, statutelor și protocoalelor sătești, matricolelor, corespondenței, epitafelor, literaturii, presei), a cuvintelor, expresiilor, formulelor, calcurilor locale, a obiceiurilor, practicilor, portului”¹⁰.

Se cer elaborate studii și lucrări despre biserica ortodoxă și greco-catolică din județ, despre școlile confesionale românești, asociațiile culturale și obștești, presa românească, etnografia și folclorul specific zonei, negustorii și oierii din localitățile Arcului Carpatic, personalitățile românești de aici, ca să nu mai vorbim despre necesitatea expozițiilor permanente referitoare la românii din județ.

Această necesitate trebuie să fie înțeleasă și de către actuala conducere a Muzeului din Sf. Gheorghe, de organele locale și județene și în primul rând de către Ministerul Culturii. Ne obligă la o asemenea atitudine faptele înaintașilor,

care în urmă cu 75 de ani au acționat ca adevărați „oameni de cultură europeană”, ceea ce, trebuie să recunoaștem, nu s-a repetat în cei patru ani de libertate și democrație; factorii responsabili de soarta Muzeului din Sf. Gheorghe, de această dată nu au reușit „să se adapteze vremurilor noi”.

Deoarece perpetuarea actualci stări de lucru, confuză și generatoare de neîncredere și suspiciuni, dăunează atât românilor cât și secuilor și maghiarilor, este timpul ca înțelepciunea să ne însoțească gândul și fapta de astăzi, spre pilda urmașilor.

NOTE

¹ Nic. Moldovan, *Monografia comunei Vâlcele Sf. Gheorghe*, 1990, manuscris, p. 50.

² F.A.S. Covasna, Fond nr. 47 — Tribunalul județului Trei-scaune, Dos. nr. 120/1924, p. 42.

³ Al. Țigara-Samurcaș, *Emlék könyve 1929*, p. 34 — în A. László — *Date privind viața și activitatea științifică a lui László Ferenc în anii 1923—1925. Corespondențe cu V. Gordon Childe. Colaborarea cu Vasile Pârvan*. „Muzeul Sf. Gheorghe. Studii și comunicări”, 1973, p. 184.

⁴ A. László, *Op. cit.*, p. 179.

⁵ *Ibidem*, p. 186.

⁶ A. László, *Scrisoare de condoleanță a lui Vasile Pârvan la moartea lui Ferenc Laszlo* — în „Aluta” — Muzeul Sf. Gheorghe 1970, p. 264.

⁷ dr. Székely Zoltán, *Cuvântare la sărbătorirea celei de a 90-a aniversare a Muzeului din Sf. Gheorghe în „Aluta”*. Muzeul din Sf. Gheorghe, 1970, p. 23.

⁸ Ion Nestor, *Scrisoare adresată Muzeului din Sf. Gheorghe cu ocazia sărbătoririi a 90 de ani de existență în „Aluta”* — Muzeul din Sf. Gheorghe, 1970, p. 21.

⁹ M. Petrescu—Dâmbovița, *Scrisoare adresată Muzeului din Sf. Gheorghe cu ocazia sărbătoririi a 90 de ani de existență în „Aluta”* — Muzeul din Sf. Gheorghe, 1970, p. 25.

¹⁰ Ladislau Gyémát, *Cuvânt înainte în Ion I. Russu — „Românii și Secuii”*, Ed. științifică București, 1990, p. 13—14.